

JANCSÁK CSABA PHD

Bangó Jenő a megértő szemlélő **(Budapest, Leuven, Bakwangá, Aachen, Eupen, Szeged)¹**

The committed observer
Interview with Jenő Bangó

Bangó Jenő professzor (Zakóján a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetés szalagsávja. A kitüntetést 2015. március 13-án adományozta a tanár úrnak Áder János köztársasági elnök.)

¹ Az interjú 2014. február 13-án készült (készítette Jancsák Csaba). Az interjú az SZTE Oral History munkacsoportjának keretében, a Belvedere Meridionale Alapítvány támogatásával készült. Jegyzetekkel ellátta Jancsák Csaba.

DOI 10.14232/belv.2019.2.16 <https://doi.org/10.14232/belv.2019.2.16>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Jancsák Csaba (2019): Bangó Jenő a megértő szemlélő (Budapest, Leuven, Bakwangá, Aachen, Eupen, Szeged). *Belvedere Meridionale* 31. évf. 2. sz. 210–221. pp.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Vallásos családban nevelkedtem. Amikor elkezdtem a gimnáziumot, akkor rögtön érintkezésbe kerültem egy ifjúsági egyesülettel, pontosabban a cserkészettel, a Regnum Marianum, III-as számú cserkészcsapattal. Ez döntően befolyásolta a későbbi pályafutásomat. Ennek a cserkészcsapatnak a tagja voltam egészen addig, míg fel nem oszlatták, sőt, még az illegalitásban is. Ez hasznos dolog volt számomra mind erkölcsileg, mind politikailag is. Ez volt ahol megtudtam, hogyan is volt a magyar történelem, hogy milyen szerepe volt az egyháznak, pl. Mindszenty bíborosnak. Nem emlékszem pontosan, de 1950-ben vagy 51-ben oszlatták fel hivatalosan ezt az egyesületet, a papokat, mindent.² Budapesti tanárok voltak főleg, ezeket elhelyezték, szétszórták és hát ez után illegalitásban ment tovább a Regnum munkája. A papokat bebörtönözték. Éppen most olvastam egy könyvet, három ilyen bűnvádi eljárás volt ellenük, súlyos börtönbüntetést kaptak, de amíg visszavonultak az egyik börtönbüntetésből, pár év múlva újra kezdték, egészen a rendszerváltásig. Érdekes módon az egyesület az a rendszerváltás után szakadt több részre, onnantól kezdve nem követtem őket. Én nagyon tiszteltem a cserkészparancsnokomat, Emődi Lászlót³, akit mind a három perben elítéltek, összesen 16 évet töltött börtönben, de ő megingathatatlanul foglalkozott tovább a fiatalokkal. Sajnos már nem érte meg a rendszerváltozást, 1988-ban halt meg, de akkor már olyan szelek fújtak, hogy már kicsit szabadabban lehetett foglalkozni a katolikus fiatalisággal.

² Az 1945. VII. 9: a 20.165/I. sz. belügyminiszteri rendelet előírta az egyesületek felülvizsgálatát, köztük a vallásfelekezeti egyesületek felülvizsgálatát is. 1946-tól kezdődően 1950-ig a magyarországi egyházi közösségi egyesületek betiltásra, megszüntetésre kerültek. 1951-ben a Regnum Marianum közösségi központját államosították, az atyákat plébániákra helyezték át, a közösség illegalitásban működött tovább. Lásd még: HORVÁTH ATTILA (2014): A vallás-szabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. *Polgári Szemle* 10. évf. 1–2. sz. http://epa.oszk.hu/00800/00890/00058/EPA00890_polgari_szemle_2014_1-2_586.htm Letöltve: 2018. 12. 14.; KAHLER FRIGYES (2007): *ÁVH történelmi olvasókönyv 4. Adalékok az egyházüldözés történetéhez 1945–1956*. Budapest, Kairosz.

³ Emődi László (1919–1988) római katolikus lelkész. A Regnum Marianum közösség vezetője. 1961-ben (az I. Regnum perben) államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése bűntette miatt hét évre ítélték. Az 1963. évi amnesztiával szabadult. 1965-ben (II. Regnum per) összeesküvésre irányuló előkészület vádjával öt évre ítélték. 1970-ben szabadult.

– *Említetted, hogy aktívan részt vettél a cserkészzetben. Mesélnél erről?*

– A Regnum minden évben rendezett – még illegáltságban is! – úgynevezett nagyszemlét. A Regnum cserkészcsapata több kis csapatból állt, korosztályok szerint, és minden csapatnak érdekes módon madárneve volt. Én a pacsírtáknál voltam, amit az Emődi atya vezetett. Ezen a nagy tavaszi szemlén – így hívtuk – minden cserkészcsapat előadta a maga teljesítményét. Magyar népdal, fafaragás, rovásírás, minden, amit el tudsz képzelni, szép, magyaros dolgokat, mert a magyarságunkban neveltek bennünket. Például a tábortűznél, csak magyar népdalokat énekeltünk – nagyon helyesen. A „102 népdal” – az volt a kézikönyvünk, abból énekeltük minden gyűlésen. A tavaszi szemlén osztották ki a díjakat, amit valaki a különösen figyelemre méltó tevékenysége során elért, sport vagy szellemi téren. Például megnyerte a szavalóversenyt, vagy sportban a magasugrást. Volt egy sportolónk, egy időben ő volt a legjobb magyar rövidtávfutó, 10:9-et futott száz méteren, ami abban az időben nagy szó volt. A szemlén adták át a kitüntetést az ilyen sportolónknak és azoknak is, akik a szellemi életben kitűntek. Versmondó versenyen, vagy másféleképpen. Volt szellemi olimpia is, ami abból állt, hogy ki kellett választani egy témát, azt írásban kidolgozni és beadni a vizsgáló bizottságnak. Szerencsém úgy hozta, hogy ezt egyszer én nyertem meg. Azt a témát dolgoztam ki, hogy „A tűz szerepe az emberiség kultúrtörténetében”. Elkezdtem a régi koroktól, az olimpiai láng volt, aztán továbbmentem, átugrottam a francia forradalomra is, aztán eljutottam a modern korba, jött a Reichstag felgyújtása, jött a Holokauszt. Átvitt értelemben is fontos, hogy a fiatalság egy tüzes élet, és a tűz milyen fontos nekünk, mi is tűzzel és lélekkel legyünk abban, hogy a Regnum Marianum, Mária országa megmaradjon és megtartsuk magunkban a belső tüzet. Ezt írtam meg, és én nyertem ezzel az első díjat.

– *Ez az az időszak, az 1947-től kb. 1950-ig tartó évek, amikor egyrészt az állam, a kommunista párt irányításával rákényszerít egy diktátumot az egyházakra, iskolákat államosít és zárat be, másrészt a katolikus egyesületeket, köröket betiltják. Gözerővel zajlik a diktatúra kiépítése. Ebből te ifjúként mit érzékeltél?*

– Én ezt így nem éreztem egészen az ötvenes évekig. Én ezalatt szépen jártam a cserkészetbe, tudtam, hogy mi a helyzet, hülyének tartottam a kommunistákat, semmiben nem vettem részt, de nem is kényszerítettek. Ám az ötvenes években egy banális dologgal megváltozott minden, ugyanis mint humoros és nevető kamasz, elmeséltem egy Rákosi-viccet az osztályban. Primitív kis viccecske: Rákosi beleesik a Dunába a hídról és három fiatalember kihúzza őt. Akkor megkérdezi, hogy kihúztatok engem, mit kértek jutalmul? Az egyik azt mondta, hogy ő szeretne egy Csepel biciklit? Jól van, megkapod. Megkérdi a másodikat, te mit szeretnél? Szeretnék egy motorbiciklit. Jól van, megkapod. És megkérdezi a harmadikat, te mit szeretnél? Én egy koporsót. Koporsót, miért?! Mert ha apám megtudja, hogy a Rákosit kimentettem, úgymint agyonüt. Na ez volt ez a kis vicc. [mosolyog]

– *Hol mondtad el ezt a viccet?*

– A Kölcsey Ferenc Gimnázium diákjai körében. Mindenki röhögött rajta, az is, aki aztán jelentett az iskolaigazgatónál. De nem tudom most, hogy ki volt. Egy hét alatt meghozták a döntést, hogy azonnali hatállyal kizárnak Budapest összes középiskoláiból. Miniszteri rendeletre. De volt egy érdekes megoldás, ugyanis Újpest akkor még nem tartozott Budapesthez. Tehát elkezdtem az újpesti gimnáziumban, de ott is egy kommunista igazgató volt, az rákezdte, hogy nincs rám szükség,

mert én a rendszer ellensége vagyok. Erre kénytelen voltam elmenni dolgozni. Szegények voltunk, apám közben nyugdíjas lett, nagyon kevés nyugdíja volt. Akkor egy teljes évet dolgoztam a MÁV-nál. Sosem felejttem el a munkahelyemet. Úgy hívták, hogy a Magyar Államvasutak Budapesti Magasépítési Osztálymérnökség Második Pályamesteri Szakasa. Ez abból állt, hogy a Nyugati tér – ugye akkor Marx tér lett – szétlőtt, megsérült házainak az ablakkereteit javítottuk, volt benne egy repesz, lyukas, levittük egy pincébe, ott volt egy asztalos, aki értett hozzá, az befoltozta, mi meg segítettünk neki. Itt kb. egy év alatt a MÁV-nál – majdnem azt lehet mondani, hogy – kitanultam az asztalos szakmát. Szerettem fával dolgozni, és amennyiben a főnököm, a mester engedte, akkor csináltam, fusizhattam is, meg falazni kellett neki, amikor ő fusizott, szólni neki, hogy ha jött egy ellenőr. Nagyon jól megvoltunk. Egy évig ott voltam és egy év után jelentkeztem a DISZ-be, beléptem a DISZ-be, gondolván, hogy ez talán segít, mert én mindig tanulni akartam. Segített is olyan értelemben, hogy kaptam egy igazolást a DISZ-titkártól, hogy nagyon jó társadalmi munkát végeztem, át vagyok nevelve, nem vagyok osztályidegen. A társadalmi munkám abból állt, hogy szabadidőmben egy grundon építettünk egy röplabda pályát a DISZ-nek. Nagyon tetszett nekik a röplabda pálya. Megkaptam ezt a papírt, ezzel visszamentem az igazgatóhoz, hogy jöhetnek-e tanulni, mert most már nem vagyok osztályidegen. Mondta, hogy ehhez minisztériumi engedély kell. Elküldött a minisztériumba, ott kilincseltek az anyámmal különféle irodákban és akkor nagy nehezen megkaptam az engedélyt, hogy beiratkozhatok az újpesti gimnáziumba, ami arról híres, hogy Babits Mihály ott tanított, meg Fecske András. Ő volt az én magyar tanárom. Híres magyar tanár volt, most is kint van az emléktáblája a falon. Beiratkoztam a Könyves Kálmán Gimnáziumba, ám veszítettem volna egy évet. De én nem akartam ezt, és megkérdeztem, hogy nem lehetne ezt valahogy behozni? De, lehet egy osztályozó vizsgát tenni. Ez azt jelentette, hogy a következő nyáron, bár elmentem cserkész táborba – illegális táborba, ez 50-ben volt – nekem le kellett tenni az összes, tehát a hetedik gimnáziumnak az egész anyagát ősszel. Tehát mint az örült tanultam egész nyáron. Kitűzték a vizsga napját. Odamentem, és képzelheted, ilyen örülség (nem aludtam egész éjszaka), az első vizsgám testnevelés volt. Felküldtek a bordásfalra. Azt hittem, ott esek össze. Még szerencse, hogy rendes volt a tornatanár, mondta csinálj hat fekvőtámaszt, az ötödiknél összerogytam, de mondta, hogy jól van fiam, átmentél. Utána jött a matematika. Mindenből írásbeli meg szóbeli. Sikerült és egy hét múlva megjelentem a felsőbb osztályban. Az érettségiző osztályban. Nézték, hogy mit keresek ott, hoztam a papírt, mindenki csodálkozott, a tanárok is, de elfogadtak, hogy érettségizek. Itt van még egy sztorim. Érettségire csak azt engedték, aki végzett valami társadalmi munkát. Társadalmi munkát kellett végezni – minden érettségizőnek, nem csak nekem. El kellett mennünk oda Sukoróra. Azon a részen volt egy tanya. Ott a tanyából TSZCS⁴ lett, de rettenetesen el volt hanyagolva. Minket azért küldtek ki, hogy hozzuk azt rendbe. Képzeld el, 60-70 újpesti városi gyerek, életünkben nem volt se kasza, se kapa a kezünkben. Kiküldtek oda, hogy hozzuk rendbe a földeket. Teljesen el volt gazosodva. El is kezdtük, de hát rájöttünk, hogy ez sokkal gyorsabban halad, ha kézzel tépjük ki, mert a kaszával hol elvágtuk, hol nem. Kézzel téptük hát ki a gatz, főleg a pipacsokat. Életemben nem láttam még ennyi pipacsot! [mosolyog] Aztán szomorú vége lett ennek a három hetes kényszer mezőgazdasági munkának,

⁴ Termelőszövetkezeti csoport.

mert a második hét végén a hatvan embernek a fele vérhast kapott. Az étel nem volt rendesen elkészítve, vagy szennyeződés került bele. Kijött a KÖJÁL, a tisztí orvosok, mindenkit megvizsgáltak, és utána fel is oszlatták. Csomóan bekerültek a kórházba. Szerencsére senki nem halt meg, de nagy botrány volt belőle. Nem tudom, mit kapott a TSZ elnök, biztos szabotázs miatt lecsukták. [mosolyog] Egy héttel előbb hazamehettünk. Az érettségi sikerült, nem a legjobb eredménnyel, de sikerült. És utána jelentkezhettem egyetemre. Jelentkeztem is – formailag, hogy ne tűnjön föl – az Eötvös Lóránd Egyetemre, magyar és német szakos tanárnak. Már szeptember elején kijött hozzánk két DISZ-es fiatal az egyetemről, akik mondták, hogy én ebben a tanuló csoportban vagyok és ekkor meg ekkor kezdünk az egyetemen. Hagytam őket beszélni, aztán elmentek...

De felébredt bennem egy hivatás, hogy pap leszek, és jelentkeztem az esztergomi szemináriumba. Szeptember közepén szépen bevonultam Esztergomba, ahol akkor összesen öten voltunk. Ez jele volt annak, hogy „dolgozott” a sztalinista rendszer. Abban a szemináriumban, ahol legálább százhusz szeminaristának lett volna hely, ott összesen öten kezdtük ezt az évfolyamot. Ebből is négy fejezte be, és az ötből kettő disszidált. Jelenleg még egyetlen egy túlélője van ennek az ötös csoportnak. Ő Óbudán plébános.

Aztán októberben jött egy behívó nekem. Anyám elküldte, hogy behívtak katonának. Kérdeztem Esztergomban a rektort, hogy mit csináljak. Menj el – mondta, de fel fognak menteni, ha viszed az igazolást. El is mentem, vittem magammal az igazolást a fényképpel, amin már reverendában voltam lefényképezve, elmentem a Róbert Károly körúti laktanyába. Ott behívtak mindenkit, én is ott álltam, bementem a sorozóbizottság elé, odaadtam rögtön a papírt, hogy én az esztergomi szemináriumban tanuló. Adták egymásnak, néztek nagyot, várjak egy kicsit, kiküldtek, biztos telefonáltak jobbra-balra, hogy mi ez, mit csináljanak. Aztán azt a hírt kaptam, hogy akkor nem kell bevonulnom katonának. A Mindszenty-per⁵ már megtörtént, félig már a Grósz-per⁶ is, azt hiszem. Mutattam még a leckeönyvemet is. Megnézi a sorozótiszt, azt a reverendás képet és kérdi, hogy maguk ott ilyenben járnak? Nagyon csodálkozott! Amikor kimentem, a kapunál azt mondja az őr, hogy álljak meg, nem szabad kimenni. Mondtam, hogy nekem szabad, és mutattam a papírt, hogy engem elengedtek. Persze boldog voltam! Másnap visszautaztam Esztergomba.

A szemináriumban, ott volt még egy majdnem tragikus kimenetelű élményem, ugyanis engem behívtak az Állami Egyházi Hivatal helyi vezetője. Minden egyházmegyében volt egy ilyen vezető, akit csak úgy hívtunk hogy a bajszos püspök.⁷ A bajszos püspök be akart engem szervezni,

⁵ Mindszenty József (1892–1975) esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása. 1948-ban letartóztatták, majd az ÁVH központjában hat héten át kínozták. 1949-ben a demokratikus államrend és a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés, hűtlenség, kémkedés, valutaüzerkedés vádjával életfogytiglanra ítélték. 1956-ban szabadult. Lásd még: MINDSZENTY JÓZSEF (1989): *Emlékirataim*. 4. kiadás, Budapest, Szent István Társulat; KAHLER FRIGYES (1998): *A főcsapás iránya Esztergom*. Budapest, Magyarországi Mindszenty Alapítvány; KISZELY GÁBOR (2000): *ÁVH. Egy terrrorszervezet története*. Budapest, Korona Kiadó; MÉSZÁROS ISTVÁN (2000): „Állok Istenért, egyházért, hazáért”. *Írások Mindszenty bíborosról*. Budapest, METEM; MIKLÓS PÉTER (2014): „A nemzet érdekeit tartva szem előtt”. *Mindszenty József koalíciós évekbeli tevékenységéről*. Budapest, Barankovics István Alapítvány.

⁶ Grósz József (1887–1961) római katolikus pap, szombathelyi püspök, kalocsai érsek. 1951-ben a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés, valutaüzerkedés, külföldre szöktetés, bűnpártolással elkövetett – természetesen koholt – „népellenes” bűnök vádjával 15 év fegyházra ítélték. 1955-ben házi őrizetbe helyezték, ahonnan 1956 májusában szabadult.

⁷ Az Állami Egyházügyi Hivatalt az 1951. évi I. törvény hozta létre. Legfőbb feladata az egyházak állami ellenőrzése és irányítása volt. Szorosan együttműködött az egyházakkal foglalkozó állambiztonsági szervekkel. Lásd még: KAHLER 2007; KÖPECZI BÓCZ EDIT (2004): *Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége*. Budapest, Akadémiai Kiadó; TOMKA FERENC (2005): *Halálra szántak, mégis élünk!* Budapest, Szent István Társulat.

hogy kémkedjek. Miért volt ez számomra tragikus? Mert mindenki megtudta, hogy behívta a Jenőt a bajszos püspök, rögtön gyanús lettem és akárhogy mondtam a kollégáknak, a kispap társaimnak, hogy nem mondtam semmit, a legtöbb bólintott rá, de tudom, hogy volt, aki nem hitte el. Elérkeztem az ötödik évfolyamhoz. Minden ötödik évfolyam elején van a szentelés, ez a subdiaconatus. Ezzel már megfogadjuk azt, hogy nem házasodunk, a cölibátus életbe lép, még nem vagyunk papok, de bizonyos szertartásokat már végezhetünk (temetés, keresztelés). Utána jön a diakonátus és utána jön, év végén a papszentelés. Ennek az ÁEH vezetővel való beszélgetésnek köszönhető – csak feltételezem, nem tudom pontosan –, hogy egyedül, ötnök közül csak engem nem jelöltek fel a subdiaconatusra. A történelem furcsa játéka, hogy ez pont akkor lett volna, amikor kitört az októberi forradalom. A forradalom éppen akkor tört ki, amikor mi a subdiaconatusra készülõ ötös csoport, az ötödik évfolyam elkezdtük az elõtte lévõ egy hetes lelki gyakorlatot. Ez abból állt, hogy egy hétig teljes silentium volt, tehát nem is szabadott beszélnünk, hallgattuk egy pap elõadását, hallgattuk az elmélkedéseket, az imádkozásokat stb. Most hadd mondjam el, hogy a magyar egyházban mennyire jellemzõ volt akkor még, hogy bizonyos papok – nem mind! – teljesen elvesztették a realitáshoz való érzéküket. Ennek az egy hetes lelki gyakorlatnak mindig volt egy témája. Fogózkodj meg, ennek a lelki gyakorlatnak a témája – 1956. október elején vagyunk! – hogy „Magyar pap, magyar úr”. Tehát, hogy nekünk uraknak kell lennünk. Mi papok, urak legyünk. Engem ez borzalmasan zavart, és ekkor már elkezdtem gondolkodni, hogy jó helyen vagyok-e. Jött a forradalom. A forradalom alatt egy barátommal – aki velem együtt szintén nyugatra távozott, Horváth Árpádnak⁸ hívták, õ is regnumista volt mint én – megszerveztük a forradalmi bizottságot. A kispapok forradalmi bizottságát! Ezt azért tudtuk megcsinálni, mert a tanárok közötti két-három úgynevezett békepap⁹ azokban a napokban eltűnt. Eldöntöttük, hogy egy forradalmi bizottságot szervezünk, és ezeket majd felelõsségre vonjuk, ha megjelennek. Nagy dolgot nem csináltunk, tüntetésre sem mentünk ki, mert tulajdonképp folyt még ez a lelki gyakorlat, de a lelkigyakorlatot vezetõ pap is eltűnt. Így hát akkor két-három napig teljesen tanácstalanok voltunk. Mi tulajdonképp csak azt szerveztük meg – közben elkezdõdtek a lövöldözések – hogy ezalatt a kispapokat levezényeltük egy pincébe, hogy ne történjen bajuk. ...És még egy nagyon fontos – nem is fogod elhinni! – szerveztünk egy olyan szolgálatot, hogy felmentünk a szemináriumba – akkor még másik épületben volt, nem a mostani nagy szeminárium, egy borzalmas hely volt, kifűthetetlen falak, megfagyott az ember keze-lába – na most, ekkor tehát szerveztünk Horváth Árpád barátommal, mint a forradalmi bizottság vezetőjével egy olyan szolgálatot, hogy mindig felküldtünk valakit a tetõre, hogy nyugat felé nézzen és jelezzen, ha jönnek az amerikai repülõk. A Szabad Európát hallgattuk, és ennyire elhittük... Nem létezik,

⁸ Horváth Árpád (1934–2004) filozófus, teológus, egyetemi tanár. Középkiskolai tanulmányait a budapesti piarista gimnáziumban végezte. 1952–1956 között filozófia és teológia tanulmányokat folytatott Esztergomban. 1956 novemberében, a forradalom leverése után Bécsbe menekült, ahol folytatta tanulmányait. 1961-ben szerzett doktori fokozatot Kölnben. 1984-ben habilitált Luzernben. 1967-tõl oktatott a Luzerni Egyetemen, 1989-tõl a Teológiai Kar professzora volt. 1999-ben hazatelepült Magyarországra

⁹ A békepapság szovjet minta alapján a magyar kommunista rendszer által szervezett, az 1950. augusztus 1-jén tartott ún. „békegyűlésen” Kádár János belügyminiszter irányításával létrehozott mozgalom volt. Az 1989-ig létező szerveződések legfőbb célja az egyház megosztása és a hívők elbizonytalanítása volt. Lásd még: PÁL JÓZSEF (1995): *Békepapok*. Budapest, Egyházforum; BÖGRE ZSUZSANNA (1998): Békepapság az üldözött egyházban: kísérlet egy értelmezési keret kialakítására. *Acta studiorum religionis* (1). 61–71.

hogy az oroszok bevonuljanak! Volt egy kis harc a sötét kapunál, a Bazilika környékén lövöldöztek, de abban nem mi vettünk részt. Hallottuk a lövöldözéseket. A Duna-partra a csehszlovákok letettek hangosbeszélőket, és a Dunán keresztül állandóan jött magyarul, hogy ne higgyünk a fasisztáknak, maradjunk meg a szocialisták útján, a nagy testvér, a Szovjetunió majd úgyis a segítségünkre siet. Így is volt, november 5-én, egy-két nappal később bevonultak a tankok és minket 6-án a barátaink értesítettek, hogy hát ha lehet, ténjünk el, mert rajta vagyunk egy listán, és be fognak minket vinni. Gondolom, akkor becsuktak volna. Elindultunk tehát nyugatra hárman, mert velünk jött a szemináriumnak a fiatal énektanára, aki nagyon kedves barátunk volt, tegeztük egymást, pár év különbség volt csak köztünk. Aztán később neki elvesztettem a nyomát. Hogy mentünk ki nyugatra? Úgy, hogy a szemináriumnak volt egy bicikliraktára, és onnan egyszerűen elcsentünk három biciklit, és egyszerűen hagytunk ott egy cetlit, hogy vissza fogjuk ezeket szolgáltatni amint a helyzet megjavult. És tényleg, fel is ültünk a biciklire, és el is mentünk vele egészen Csornáig. Ott aztán elkezdődtek az igazoltatások. Felszálltunk egy autóra Csornán, leszállítottak bennünket az autóról a biciklivel együtt. Két napra lecsuktak egy kaszárnyaszerű épületbe, aztán kérdezték, hogy mit keresünk is, mi meg azt mondtuk – ami nem is volt nagy hazugság –, azért jöttünk, hogy élelmiszert szerezzünk az éhező kispapoknak. Na hát akkor azt mondták, hogy jól van, de ne itt, mert ez már határsáv, tessék visszafordulni! Vissza is fordítottak. Mentünk 3-4 kilométert, persze azonnal megfordultunk egy másik kerülő úton elérkeztünk a következő faluba, ez még Andau előtt volt, ott bekéredzkedtünk egy családhoz, egyszerűen bekopogtunk, mondtuk, hogy át akarunk menni a határon. Mondták, hogy itt a Jóska, majd ő átvisz bennünket. Hát, ezzel a Jóskával egy kicsit megbántuk, hogy vele szövetkeztünk, mert ez egy olyan fiatalember volt, aki mindig hadonászott a pisztolyával. Elkezdett minket vezetni éjszaka a határ felé. A bicikliket otthagytuk, megbíztuk őket, hogy majd adják fel ezeket, érdekes módon aztán meg is érkeztek a biciklik Esztergomba. De a Jóskával probléma volt. Egy idő után megállt, hogy hát arról van szó, hogy valamit ő kér ezért, hogy átvisz minket a határon. Nagyon sok pénz nem volt nálunk, elvette mind a hármunktól az órát, és ami pénzünk volt, azt is odaadtuk. Mentünk még egy darabig, egész teátrális módon, néha mondta, hogy most hasaljunk le, de semmi nem történt, madár szólt, meg a szokásos erdei zajok. Elővette a pisztolyát, hadonászott vele, na, mehetünk tovább. Egyszer csak kb. kilométeres távolságban feltűntek tábortüzek. Kettő vagy három tábortüzet láttunk. Mondta, hogy akkor ő nem jön tovább, az ott már az osztrák határ, menjünk tovább. Elindultunk gyalogosan, majdnem dalolva a tűz felé, az utolsó pillanatban vettük észre, hogy a tűz mögött áll egy orosz tank. Hát abban a pillanatban lebuktunk, jött is egy orosz katona előre a sötétben, aztán visszament, mi ott kuksoltunk a sötétben egészen olyan egy órától négy óráig hajnalban, három órát, meg sem mozdultunk, csak ott kuksoltunk. Szerencsénkre ezek a tankok elvonultak, a tüzet eloltották, mi elindultunk, és tényleg ott volt az osztrák határ már nem messze, az andaui híd, ami már fel volt robbantva, de még át lehetett rajta menni. Mi át is mentünk, leültünk a másik oldalon a töltésre, annak az osztrák oldalára. Mindenfelől jöttek a menekültek, családosan vagy csoportosan. Az osztrákok megszervezték, hogy mindig jött egy traktor egy utánfutóval, egy nagy kocsiival. Aki ráfért, azt elvitték, de kikötötték, hogy először a családosok meg a gyerekek, mi, fiatalok ott maradtunk. Egész reggel 8-9-ig várni kellett, majd ránk került a sor. Itt volt még egy érdekes élményem: mikor beérkeztünk a faluba, nem emlékszem, melyik falu volt, ott mindenkit

betereltek egy nagy hatalmas pajtába, ahova széna volt letéve és ott feküdtek a fáradt menekültek. Mi meg, mint kispapok, megkérdeztük, hogy hol van a plébánia meg a plébános. El is mentünk, volt egy problémánk: nem tudtunk németül. Én csak nagyon keveset, annyit, amennyit a nagymamám, időnként németül szidott engem, annyit tudtam. Nem tudtunk németül, de mondtuk, hogy nem lesz baj, paphoz megyünk, majd latinul beszélünk. Szegény plébánost megizzasztottuk, mert elkezdtek mondani, hogy ego sum ungarische, meg ilyesmiket [mosolyog], latinul, amit tudtunk (elég jól tudtunk latinul). Nyögött, keverte a latint a némettel, de aztán nagyjából a végén megértettük egymást, rögtön szerzett egy autót nekünk, és ezzel az autóval felvittek Bécsbe, a Pazmaneumra. Pázmány Péter alapítása volt a magyar szeminárium Bécsben. Oda bekerültünk és természetesen állandóan figyeltük a magyar híreket, hogy változik-e valami, mert reméltük, hogy valami változik. De a hírek egyre rosszabbak lettek, nem lehetett semmit csinálni. Körülbelül egy évig laktunk ott, a szemináriumban, és ezalatt próbáltunk, ha máshogy nem, legalább karitatív tevékenységgel segíteni a magyarokon, úgyhogy elmentünk az ottani Máltai Lovagrend ruharaktárába, és ott, minden nap, amit csak tudtunk, csináltuk a csomagokat, és küldtük haza Magyarországra. Ruha- és élelmiszercsomagokat, nagyon sokat küldtünk. Aztán be is iratkoztunk a bécsi egyetemre mind a ketten. De nekem mindig az volt az elképzelésem, mert már Magyarországon hallottam a leuveni katolikus egyetemről, és úgy éreztem, hogy nekem ott kell tanulni. Jelentkeztem is egy amerikai bizottságnál, ami ösztöndíjakat osztott. Ők csodálkoztak, hogy nem Amerikába akarok menni, hanem Leuvenbe, de megadták Leuven-re is az ösztöndíjat, amiben nagy szerencsém volt, mert nem is tudtam, hogy ez volt az egyik legmagasabb ösztöndíj, ez a Ford Foundation-nak volt az ösztöndíja. Három évig kaptam, úgy is hívtak Leuvenben a diáktársaim – időközben összejött százhusz magyar ott –, hogy én vagyok a Ford milliomos. Tényleg magas ösztöndíjam volt, olyannyira, hogy rögtön meg is tudtam venni egy Vespa robogót. Nagyon boldog voltam! Persze kevésbé voltam boldog, hogy Magyarországon nem változik semmi, egyre rosszabb a helyzet, sőt, hallottuk, hogy jöttek már a kivégzések. Brüsszelben, 1958 elején, a Nagy Imre-per miatti tiltakozásként, elmentünk a brüsszeli Magyar Követségre, és vittünk petárdákat, meg köveket, és akkor nagyon érdekes módon (illetve érthető módon) a belga rendőrség körülfogott minket. Kezünkben petárdák, meg kövek, és az egyik rendőr, azt mondta – egyikünk-másikunk már tudott franciául – „Ide figyeljenek, mi most két percig félre nézünk, csináljanak amit akarnak, de aztán nem”. Tényleg félrenéztek, és akkor megindultak a kövek, neki a petárdákat, és két perc után füttyültek. Volt, aki tovább csinálta, azt szépen lefogták, hogy ezt nem szabad. Akkor egy petárda felrobbant a kezemben, és nagyon megsebesítette az ujjamat. A bal kezemben volt, és a helye még most is látszik. Ez volt az én tiltakozásomnak egyik formája, Nagy Imre kivégzése ellen.

Hogy ment tovább? Beiratkoztam a leuveni egyetemre, elismertek két évet az esztergomi szemináriumból. Nagyon jól éreztem magam, vadul nekiálltam franciául tanulni, egy év múlva már le is vizsgáztam egy-két tárgyból. Ahol írásban kellett vizsgázni, az még nem ment. Nem ismételtém meg az egész évet, de voltak vizsgáim, amiket meg kellett ismételni, és aztán két év múlva megszereztem a licencátus fokozatot, vagyis ez a doktorátus előtti fokozat. Készültem még a doktorátusomra is. Igen ám, csak a Ford pénz elfogyott. Elmentem dolgozni, és a diákoknak klubjában éjszaka barman voltam [pultos kiszolgáló]. Főleg amerikaiak jártak, pénzes amerikaiak, és más nyugatiak. Ott mértem nekik a whiskey-t. Ebből tartottam fenn magam egy évig. Tanulni

nem tudtam, mert ahhoz be kellett volna iratkozni, de pénzem nem volt tandíjra. Akkor jött egy hír (ez 1960-ban volt), hogy Belga-Kongóba keresnek tanárokat. Többen elhatároztuk, hogy miért ne, menjünk le Kongóba tanárnak. Akkor franciául már elég jól tudtunk. Voltunk öten-hatan, akik jelentkezünk erre. Egy brüsszeli-flamand missziós társaság szervezte ezt. Jelentkeztünk is. Végül is az ötből kettő maradt, de mi ketten elmentünk és az egy óriási élményem volt: lekerülni Afrikába tanárnak. Egy évig voltam ott, nagyon jól éreztem magam. Huszonhárom-huszonnégy éves voltam.

Az a hely, ahol én voltam, ott béke volt. Különben az egész ország forrongott¹⁰, akkor volt a Lumumba-felkelés, Tshombe-nak az elszakadási kísérlete. Akkor forradalmak, lázadások mindenfelé, de ahol én voltam, érdekes módon, Bakwangának hívták, ma Mbuji-mayi¹¹, ez a város arról volt híres (nem volt nagy város, azóta már milliós város lett), hogy itt volt a belgáknak a világ egyik legnagyobb ipari gyémántbányája. Úgy képzeld azt a területet, ha megkapartad a területet, és szerencséd volt, eléd jött egy sárga kavics, amit ha jól megnéztél, az gyémánt volt. Oda kerültünk. Még akkor is belga kézben volt, belga rendőrökkel, belga őrökkel. Alá kellett rögtön írni egy nyilatkozatot, hogy ha találunk egy ilyen követ, semmiképp nem visszük magunkkal, hanem beszolgáltatjuk. Egy évig voltam ott. A tanári kar három fehér emberből állt, két belga meg én. Azt nem értették meg, hogy mi az, hogy „magyar”, meg hogy mi az, hogy „menekült”. Volt egy kedves sztorim az ottani rendőrkapitánnyal, aki felvette az adatokat, amikor bejelentkeztünk. Kérdezte, hogy milyen állampolgár vagyok? Mondtam, hogy nem vagyok semmilyen állampolgár, menekült vagyok. Na, ezt elfogadta, de kérdezte, hogy honnan menekültem? Magyarországról. Magyarország... Magyarország... ő ismer egy nagy magyar történelmi embert! Kit ismer? – kérdeztem. Azt hittem, leesek a székről, amikor meghallottam a választ: Béla Kun. Nem Kossuth Lajost, nem Árpád apánkat, hanem a Kun Bélát ismerte. Felvilágosítottam, hogy Kun Béla nem volt nagy, se nem magyar, és többek között miatta vagyok menekült. Pont a Kun Béla! [mosolyog]

Egy évig voltam ott. Egy misszióban laktam. A helyzet az, hogy akkor még a fizetést sem kaptam meg, úgyhogy végül is aztán a fizetésemet – elég jól fizetésem volt mai szemmel nézve – azt a belga gyémántbánya fizette ki, de már Belgiumban és belga frankban. Mondtam, hogy nekem nem kell a kongói pénz, hanem belga frank, így ott fizettek ki. Visszakerültem Belgiumba és gondolkodtam, hogy megírom a doktorátusomat, és meg is írtam, de nem rögtön, hanem először elmentem Svájcba. Ott akartam megírni, ott volt az én Horváth Árpád barátom, egy elég jó ösztöndíjjal. Nekem nem volt ösztöndíjam, de volt spórolt pénzem, amiből szépen meg tudtam élni ott. Svájcban a freiburgi egyetemre gondoltam, hogy megírom a doktorátusomat. De egy olyan Doktorfater-re,

¹⁰ Kongó 1960. június 30-án nyerte el függetlenségét Belgiumtól. Az ekkor megalakult koalíciós kormány miniszterelnöke Patrice Émery Lumumba (1925–1961) a Mouvement National Congolais párt szovjetbarát vezetője lett. Az országban hamarosan válság és polgárháború lett úrrá, melyben megjelentek a belga, a szovjet és az amerikai érdekek. A keresztény, antikommunista, nyugat-barát Moïse Kapenda Tshombe (1919–1969) pártja (Confédération des associations tribales du Katang) 1960 augusztusában nyerte meg a Katanga tartománybeli választásokat és jelentette be Katanga elszakadását Kongótól. Tshombe a belga kormánytól katonai segítséget kért. A hatalmat végül 1960 szeptemberében a CIA támogatásával Mobutu Sese Seko (1930–1997) tábornok szerezte meg. Lumumbát menekülés közben elfogták és 1961-ben Katangában meggyilkolták. A válság második szakaszának lezárásaként 1965-ben Mobutu tábornok szükségállapotot hirdetett és amerikai segítséggel központosított államhatalmat hozott létre. Lásd még BENKES MIHÁLY ISTVÁN (2014): A kongói válság történeti gyökerei. *Kül-Világ* 1. évf. 1. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00039/00001/pdf/benkes.pdf> Utolsó letöltés: 2014. 03. 25.

¹¹ A belga gyarmatosítók által 1910-ben alapított bányászváros, új nevét Mobutu elnök afrikaisítási programja keretében 1966-ban kapta.

egy olyan doktori témavezetőre akadtam, hogy emberileg nem jöttem ki vele. Akármit írtam, dolgoztam a doktorátuson, visszadobta, hogy nem elég jó. Ezután visszamentem Belgiumba. Közben szereztem egy állást, méghozzá a Közép-Európai Kutató Intézetnél voltam alkalmazva, mint tudományos segédmunkatárs, és részt vettem a *Documentation sur L'Europe Centrale* című folyóirat szerkesztésében. A vezetőnk az egy magyar jezsuita volt, Muzslay atya¹², aki vezette a magyar kollégiumot¹³ is, és rengeteget tett a magyar menekültekért. Elment prédikálni és mindig teli zacskóval tért vissza. Rengeteget összekoldult, abból tudott bennünket finanszírozni, a tanulmányokat is, meg mindent. Elhatároztam, hogy írok egy doktorátust, „A változások a magyar faluban” címmel. Megírtam a magyar falunak az ellehetetlenedését a Kádár-rendszer alatt. Pontosán leírtam például az '56 után történt kényszer-kollektivizálásokat. A forrásaim azok főleg újságokból, riportokból, tudományos könyvekből voltak. A kínaiaktól is, hogy miért történt ez az erőszakos kollektivizálás. Arra a megállapításra jutottam én akkor, ez az alaptézise is volt a doktorátusomnak, hogy ez a kínai nyomásra történt. Akkor még nem szakadtak el teljesen a Szovjetuniótól és nagyon rossz néven vették volna, ha megmarad továbbra is a magyar egyéni parasztság. 1956 után feloszlott a TSZ-eknek a 90%-a, és egy lengyel, szabadabb kisgazdaságon alapuló gazdaság lett volna. A másik pedig, hogy emberi szemmel milyen hatása volt ennek kényszerkollektivizációnak a magyar parasztságra. Bizonyítottam azt, hogy 1958 és 1961 között a falun történő öngyilkosságok száma sokszorosára emelkedett. Kérdőíves kutatást csináltam. Elküldtem általam ismert, megbízható plébánosokhoz egy kérdőívet, azok kitöltötték. Ez szépen ott lapul a leuveni egyetem könyvtárában. Két helyen tudom, hogy felhasználták, többről nem. Ez volt az én első tudományos munkám. Egészen 1968-ig az intézet megszűnéséig dolgoztam ott.

Tehát befejeztem a doktorátust, de Muzslay atya intézete sajnos megszűnt, ott álltam megint munka nélkül. Egy évig munka nélkül voltam, családdal, keserves időszak volt. Elkezdtem pályázni Németországba. Nekem mindig az volt az álmom, vágyam, hogy ahogy én is tanultam, én is tanítani szeretnék. Tudom, hogy van az a mondás, hogy aki tudja, az csinálja, aki nem tudja, az tanítja. Ez cinikus mondás. Én persze csináltam is. Csináltam empirikus szociológiát is, ha nem is sokat, de csináltam. Elhatároztam, hogy egyetemen fogok tanítani. Leköltöztünk Aachen mellé, Eupen-be, ahol most is lakom. (Aachen mellett lakott az anyósom, nagyon akarta, hogy odaköltözzünk.) Elkezdtem pályázni a német egyetemekre. Akkor még rengeteg szociológus szak volt. Szóval én nem voltam rest, megpályáztam kilencven egyetemet! Kilencven német egyetemre beadtam a pályázatomat, amiből nyolcvan visszautasított, mint külföldit. Megértettem: a német nyelvben nem vagyok tökéletes, külföldi vagyok, és katolikus egyetemen végeztem. Ez már három olyan dolog... baloldali egyetemeknél... Ezek visszautasítottak. Kilencvent

¹² Muzslay István (1923–2007) jezsuita szerzetespap, a Leuven-i Katolikus Egyetem közgazdász professzora, a Collegium Hungaricum és Mindszenty Diákokthont alapító-igazgatója volt. Alapítója és vezetője volt az egyetem Közép-európai Kutató Intézetének, és szerkesztette annak negyedévente megjelenő tudományos folyóiratát, a *Documentation sur l'Europe Centrale*. Lásd még: BÓKAY LÁSZLÓ: *Magyar diákok a leuveni egyetemen*. <http://ujember.hu/magyar-diakok-a-leuveni-egyetemen/> Letöltve: 2015. 11. 06. CSONTA ISTVÁN (szerk.) (2017): *Muzslay István munkássága*. Budapest, Szent Ignác Jezsuita Szakkollégium.

¹³ Az 1956-os forradalom leverése után több mint 200 magyar diák iratkozott be a Leuveni Katolikus Egyetemre. Az ő támogatásukra létrehozott Mindszenty Diákokthont vezette Muzslay István jezsuita atya. Ő hozta létre a Segély a Magyar Ifjúságnak nevű karitatív szervezetet is. A leuveni Collegium Hungaricum 1956 és 1960 közötti épületét az egyetem rektora, Van Waeyenbergh bocsátotta a magyar menekült fiatalok rendelkezésére. Bővebben: MUZSLAY ISTVÁN (2000): *Magyar diákok a Leuveni Katolikus Egyetemen (1532–2000)*. Budapest, Márton Áron Kiadó.

pályáztam meg, tíz elfogadott. De ahhoz, hogy valakit elfogadjanak egyetemi oktatónak, próbatanítást kell tartani. Erre behívnak három jelentkezőt. Rákerültem a listára, de általában a harmadik helyre. Titokban odasúgták, hogy a harmadik hely az teljesen reménytelen. Első sor, második sor jó, a harmadik sor, az csak alibi, ami azért van, hogy jelentsék a minisztériumnak, hogy volt három meghallgatás. Nagyon sok helyen harmadik voltam, illetve volt három olyan hely, ahol első-második helyen voltam. Hadd mondjam el az én nevetséges sztorimat. Nagyon sok helyen meg is tartottam a próbaleckét, minden rendben volt. Vártam ott (Dortmundban), hogy mit döntenek és – képzeld el – Dortmundban az egyetemnek ez a része, ahol szociális munkásokat neveltek, tehát ez a szociális kar egy ilyen fa barakkban volt elszállásolva és az akkor porig leégett. Az összes papír, minden elégett, úgyhogy közölték, hogy ez emiatt megszűnt, évekig nem lesz képzés. Évekig. Jelentkeztem az Aachen-i Egyetemre is. Korábban dolgoztam már ott szabadúszóként, ami nagyon érdekes állás volt. Az volt a „job”-om, hogy a német katonaság tiszthelyetteseinek a képzésében volt egy ilyen, hogy társadalmi ismeretek, és azt én tartottam. Szóval onnan kaptam egy papírt, hogy én tartottam a társadalmi ismereteket. Ott az álláspályázatkor már rajta voltam a listán, de még nem tudtam, miről tartsak, és akkor nagyon szerencsére egy magyar kollégám segített ki, a Balla Bálint¹⁴. Ő írt egy könyvet, a *Soziologie der Knappheit*¹⁵ – nagyon érdekes, ez adta a témát, hogy erről tartsam meg az előadásomat. ... Egyszer csak kapom a telefont a fakultás vezetőjétől, hogy felterjesztették a listát a minisztériumba, és én vagyok az első helyen. Nagyon örültünk, de még várni kellett egy hónapot, mert a minisztérium dönthetett, ahogy akart. És hát hála Istennek a miniszter úgy döntött, hogy mehetek. Igen ám, de a belga doktorátusomat el kell fogadtatni Németországban. Megnéztem, hogy melyik egyetemre lehet még nevezni, a legolcsóbbnak találtam a bajor egyetemet, és oda jelentkeztem. Egy hónapot el is intézték, nagyon olcsó volt a többihez képest, úgyhogy most nekem egy Németországban elismert doktorátusom van a bajor egyetemről, a müncheni egyetemről. Megadtam, hogy milyen témákban szeretnék tanítani – én egy all-around szociológus voltam. Akkor volt még egy vizsgálat, amikor a kollégák beültek az egyik órára, és nekik kellett ott bizonyítani, hogy megfelelek-e didaktikailag, meg általában a követelményeknek, hogy hogyan tartom az órát. Az már csak formális volt, leadták, hogy minden rendben van, és rá pár hónapra megjött a hivatalos kinevezésem.

– *Megismerve az életutadat, az rajzolódd ki előttünk, hogy többször is volt olyan sarokpontja, fordulópontja az életednek, amikor újra kellett kezdeni, új célokkal, új küldetéssel. Ezeket szorgalommal, tehetséggel végezted és irányítottad az életedet...*

– Megpróbáltam.

– *Ha az élettapasztalatodból, bölcsességedből valamiféle üzenetet fogalmaznál meg a mai fiataloknak, mi volna az?*

– Ha van egy jó céljuk, amit el akarnak érni, semmiképp ne adják fel! Ha közgazdászok akarnak lenni például vagy kutatni akarnak, maradjanak ezen a téren, ne menjenek el egy jólfizető bankba.

¹⁴ Balla Bálint (1928–2018) szociológus. 1951-ben Budapesten szerzett jogi végzettséget, majd 1965–1967 között a Münsteri Egyetemen szociológiai tanulmányokat folytatott. 1967-től a Berlini Műszaki Egyetem oktatója. 1971-ben habilitált és az egyetem professzoraként tanított 1993-ban történt nyugdíjba vonulásáig.

¹⁵ Magyarul: BALLA BÁLINT (2001): *A szűkösség*. Budapest, Osiris.

Hogy egy példát mondjak: annak idején, amikor megvolt már a doktorátusom és már házas is voltam, kaptam egy nagyon csalogató ajánlatot a Szabad Európa Rádióba, hogy menjek oda. Dollárban fizettek volna. Münchenben lakást is adtak volna. Volt egy bizonyos nyomás a feleségem rokonsága részéről, hogy milyen hülye vagyok én, hogy a Muzslay atyánál, mint kis asszisztens, éhbérért dolgozom, amikor ott van a lehetőség a Szabad Európa Rádióban dolgozni. De engem a tudomány érdekelt! Magamat nem tartom tudósnak, hanem tudománnyal foglalkozó embernek. Nekem a pihenés is a szociológia, ha meg akarok pihenni a szociológiából este, előveszek egy szociológiai könyvet és azt olvasom. [mosolyog] Ez egy ilyen „professzionális betegség”. A fő üzenetem tehát az, hogy ne hagyják el a jó célt semmilyen más anyagi érdekért. Ez arra is vonatkozik, aki most itthagya az országot, és elmegy például Ausztriába szemet lápatolni, diplomával, mert ott ezzel kétszer annyit keres. Ha tényleg van meggyőződésük, azt kövessék, és az előbb vagy utóbb gyümölcsöt hoz.

BANGÓ JENŐ VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

BANGÓ JENŐ (1977): Emberhez méltóan lakni. *Vigilia* 42. évf. 10. sz. 634–687.

BANGÓ JENŐ (2004): *A luhmanni életmű panorámája*. Budapest, Rejtjel.

BANGÓ JENŐ (2003): *Theorie der Sozioregion. Einführung durch systemische Beobachtungen in vier Welten*. Berlin, Logos Verlag.

BANGÓ JENŐ (2008): *Útkeresés a posztmodernben. Ember és társadalom a globalizációban és a regionalizációban*. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.

BANGÓ JENŐ (2012): *Szociológiai alapgalmak pedagógus hallgatók számára*. Szeged, Belvedere Meridionale.